

ГОДИШНИК НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ
АСОЦИАЦИЯ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ В СУ
КАТЕДРА СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
Том 5, 2008-2009

ДА СИ МЛАДА МАЙКА В БЪЛГАРИЯ ДНЕС: МЕЖДУ
ОБЩЕСТВЕНО ПРИЗНАТИТЕ ПРОБЛЕМИ И
ПРЕМЪЛЧАНИТЕ ЛИЧНИ НУЖДИ

МАРИЯ ГЛОЖЕНСКА
ПАВЛИНА ДУБЛЕКОВА

Курсова работа по дисциплината "Социология на НПО"

Ръководител: доц. Петя Кабакчиева

I. Увод:

Защо е важно да има такова изследване?

Статистиката на *Националния статистически институт* по отношение на *Население и демографски процеси през 2008г.* показва, че „продължава нарастването на броя на ражданията в страната и повишаването на равнището на раждаемостта”.¹ В анализа на тези данни този демографски процес открито се определя като *тенденция*, станала видна през последните 4 години.²

Личните наблюдения на членовете на нашия екип също показва, че младите майки стават все повече и именно оттук идва и изходното ни наблюдение: техните проблеми и нужди са все повече и все по-комплексни от това, което е публично признато и дискутирано. Това положение може да се дължи на две причини. От една страна, нормата за това какво е да си майка не е напълно адекватна спрямо актуалната ситуация на настоящето майчинство. От друга страна, това разбиране за майката не съумява да събере в себе си трудностите, които среща жената във всички свои други роли, а не само в ролята си на родител. Също така с увеличаването на броя на майките те стават видима социална група, която притежава потенциал да бъде граждански активна и да изисква промени и подобрения на дадени практики и политики в общественото пространство.

Една от най-съществените промени, настъпили в съвременното, е променената роля на жената като икономически агент. С еманципирането на жените те все повече стават икономически активни в публичната сфера, като работят не по-малко от мъжете. Това неизбежно дава отражение върху ролята, предписана им от традиционната патриархална логика, а именно на домакини, които се грижат единствено за дома и децата. Това изходно положение предопределя и значителна разлика в разбирането за майчинството. Докато преди то е било приемано за най-значимото задължение на жената, чийто живот до голяма степен се е организирал около децата, то днес за младите жени майчинството освен радост означава и прекъсване режима на работа, отдалечаване от професията и доходите, които получава в професионалната си реализация.

---

¹Интернет страница на *Националния статистически институт*:
<http://www.nsi.bg/Population/Population.htm>

² Пак там

II. Проблем:

Ние твърдим, че младите майки в България имат и други проблеми и потребности, освен **широко дискутираните в обществото**. На тези проблеми обаче не се дава гласност, тъй като не се вписват в **наложената представа** за майката, конструирана в контекста на други социално-икономически условия от миналото. Поради това основна цел на нашето изследване е да покаже, че жената, станала майка, не престава да бъде и самостоятелна личност. За тази цел се опитахме да разграничим два отделни образа - публичния образ на младата майка и очакванията, които обществото има към нея³ и личния образ на жената майка.⁴ Този втори образ е не по-малко значим. Неговото по-интензивно дискутиране в публичното пространство би отъждествил майката със самостоятелната личност, която тя не престава да бъде, както и с потребностите ѝ от социален живот, свободно време, интелектуални стимули и професионални успехи, а не единствено с детето и свързаните с него проблеми.

III. Методология:

За да проследим публичния образ на майката и жената, станала майка, ние се вгледахме в най-популярния сайт по темата – сайтът *BG Мама*. Оттук изведохме ключовите понятия, през които ще мислим майката. Ние също така очертахме и нейните лични потребности, които тя нашироко коментира във форума.

За да вникнем по-дълбоко в проблема, проведохме и 5 структурирани интервюта с млади майки. Две от тях бяха на по 24 години, една - на 29 и две - на 33. Децата им бяха съответно на по година и два месеца, година и шест месеца, година, година и четири месеца и година и два месеца.⁵ Всички интервюирани майки живеят в София и семействата им имат среден месечен доход - 4000лв.

IV. Анализ на BG Мама :

---

³ Тук допускаме, че този образ и очаквания се свързват главно и почти само с грижите за детето, т.е. с ролята на жената като родител.

⁴ Тук включваме личните нужди и проблеми на жената, станала майка, характеризиращи я преди всичко като жена и личност.

⁵ Последният респондент има и по-голямо дете - на седем години.

Сайтът *BG Mamma* е едно от най-големите български виртуални пространства с информация за настоящи и бъдещи за родители с общо 118979 регистрирани потребители и 3737043 публикации.⁶ Форумите към сайта са активно посещавани от много хора, предимно млади майки, които обсъждат различни вълнуващи ги проблеми. Основната тема, естествено, са трудностите, които възникват при отглеждането на дете. Но покрай тази тема също толкова естествено младите майки започват разговори за проблемите и желанията си като отделни личности. Именно поради този характер на форумите в сайта *BG Mamma* техният анализ предлага добра възможност за съпоставка и разграничение на нуждите на младите майки като майки и като самостоятелни личности.

Първото впечатление, което прави сайтът *BG Mamma*, идва от самото му наименование, а то е, че отглеждането на дете основно се асоциира с майката и поради това страницата е посветена на *mamma*, а не е например наречена „BG roditeli”, което би предполагало адресатът на съобщенията, авторите и ползвателите да са младите родители в страната, т.е. едновременно майките и бащите. Разбирането, че интернет порталът е предимно ползван от майки се потвърждава и от съотношението между мъже/ жени, които пишат в него - 1 : 23,8.⁷

Все пак, след като се прегледа съдържанието на страницата, се забелязва, че макар и в много по-малка степен бащите и мъжете като цяло също започват да си проправят път. В сайта тяхната роля започва да бъде детайлно обсъждана. В основните категории на сайта съществуват секции, предназначени, както *За майката*, така и *За таткото*. По този начин във форума също се помещава темата „татковци”.

Самият портал е разделен на няколко общи категории, в които има различни теми: *Важно!*, *Бременност*, *майчинство*, *Популярни*, *NIVEA бебе*, *За децата*, *Семейни*, *Справочник*, и *Обяви*. В коментарите, публикувани във всички теми, може да се проследи, както образът на жената майка, така и личните потребности на жената, станала майка. Все пак разговорите в категориите *Бременност*, *майчинство*, *За децата*, *NIVEA Baby* и *Семейни* акцентират главно върху тревогите на младите майки. Тук ключовите теми са две: здравето на детето и неговото отглеждане и възпитание. Индивидуалните потребности на жените, станали майки, са по-ясно изговорени в темите, обсъждани в категорията *Популярни*. Категориите *Справочник* и *Обяви* преплитат личните нужди на майката с нейното майчинство.

---

⁶ Статистически център към сайта *BG mamma* - <http://forum.bg-mamma.com/index.php?action=stats>.

⁷ Пак там

Хронологически първата тема *Важно!* е по-обща. Тя представя правилата за ползване на форума и пояснява други технически въпроси, което я прави нерелевантна за целите на настоящето изследване. *Бременност, майчинство* на практика се явява първата собствена тема на форума, чиято стилистика отговаря на целите на нашето изследване. Тя е и най-голямата - с най-много подкатегории, които са тясно свързани теми, вълнуващи майката като например - раждане, кърмене на бебе, зачеване, както и отглеждане на близнаци. Най-характерното за начина на говорене в тази секция на форума е, че всичко се мисли главно през детето и това кое е най-добро за него. На този етап от отглеждането на малкия детето се мисли основно през здравето. Тук тялото на майката сякаш се приема като предоставено на детето и съобразено главно с неговите потребности. Съответно всички дебати се въртят около здравословни проблеми и препоръки за изследвания и лекари. Изглежда, че това е изключително търсена информация от младите майки, тъй като в проведените интервюта, респондентите ни също отбелязаха, че ползват този сайт, за да търсят контакти с лекари и болници.⁸ Нуждата от медицински насоки е основната дейност и на категорията *NIVEA Baby*, където *Д-р NIVEA Baby* отговаря на здравни питання на младите майки.

Форумите *За децата* и отчасти *Семейни* в рамките на сайта поставят акцента върху проблемите на възпитанието на подрастващите, семейната среда, в която те растат, както и върху местата, където срещат други деца на тяхната възраст и външни хора - ясли и детски градини. В подфорумите към тези категории се обсъждат въпросите за социализацията на деца със здравословни проблеми. Също така се разискват трудностите при отглеждането на дете от един родител и възможностите за осиновяване. Най-основните притеснения на майките тук са, от една страна, как следва самите те да възпитават децата си. Успоредно с това, от друга страна, ги тревожат въпроси за това какво децата им срещат във външната среда, в която постепенно навлизат - например какво е отношението на „госпожите“ в яслата.

От подробното разглеждане на така групирани форуми става видно, че младите майки имат две основни притеснения с прилежащи към тяхно много „под-тревоги“. Те са и естествено отражение на социалните очаквания от младата майка, а именно - на първо място, тя трябва да роди и отгледа здраво бебе. След това тя трябва да съумее да формира „добър“ член на обществото посредством правилното възпитание и социализация на детето. Както разбрахме от проведените интервюта, самотните

---

⁸ „Интервюта с номера 2 и 3, проведени от Паблина Дублева.“

млади майки осъзнават много ясно това очакване. Една от тях ⁹ дори говори за „нормализацията” на детето според определението на Мишел Фуко, която тя осъзнава в смисъл, че обществото очаква от нея да произведе, възпитавайки детето си, за да може да го вкара в правилните социални норми.

Когато анализът се фокусира върху темите във форума, имащи отношение към личните потребности на майките, спектърът от ключовите понятия, които биват обсъждани, се оказва много широк.

В подкатегорията *Популярни* се публикуват теми, които са много по-свързани с майката като самостоятелна личност. Все пак имплицитно майката отново се мисли като тясно обвързана с домашното пространство и домакинската работа. На първо място, сред *Популярни* стои темата *Готварски рецепти*, в която жените споделят любими рецепти и съвети за употреба на различни готварски уреди. Макар че тази дискуссия не е пряко обвързана с детето, тя отново предполага главно жената, която по традиционната патриархална логика се грижи за дома и готви, докато детето ѝ например спи.

Следващата подкатегория е *Красиви мамии*. Тук майките си дават съвети как бързо да „влязат във форма”, да отслабнат и отново да бъдат атрактивни. Тези разговори сякаш отново са насочени към една „нормализация” от гледна точка на Фуко и до голяма степен са отражение на обществената представа, че родилата жена трябва да положи усилия да отслабне и да изглежда отново добре. Освен за тегло в тази категория за говори и за удължаване на косата, поддържане на ноктите, както и за употребата на козметика. Като цяло изискванията към жена, дори и към жената, наскоро станала майка, за да бъде призната от обществото като „красива”, са огромни и всеобхватни. Още повече, тя задължително трябва да се стреми към тази външна оценка и да работи за постигането ѝ.

Най-посещаваният подфорум в *BG Мамма* е *Клюкарник* ¹⁰, който се описва като „Място за мнения и дискусии по теми, които не се засягат в останалите форуми. Общи приказки, клюки, спорове, актуални събития и проблеми, несвързани с бременността и майчинството.”¹¹ Донякъде е парадоксално, че темата, която е най-далеч от обсъждането на децата и се занимава главно с лични интереси на майките, се

---

⁹ Пак там

¹⁰ Според статистиката на сайта (<http://forum.bg-mamma.com/index.php?action=stats>) към 14:40ч. на 31 май 2009г. този подфорум има 323634 посещения, което го поставя на първо място по посещаемост от категориите на *BG Мамма*.

¹¹ Подфорум *Клюкарник*, достъпен на: <http://forum.bg-mamma.com/index.php?board=18.0>.

помещава под името *Клюкарник*. Тук интересите на жените, посещаващи сайта, се разпростират във всевъзможни посоки и теми на разговор – от прераждане, през поезия и кино до концерти и обмен на забавни видеоклипове. Всичко това демонстрира огромното разнообразие от интереси, които всяка майка има и съответстващите ѝ нужди.

Интересно е, че именно в пространството, отделено за лични нужди и изява, младите майки са и най-граждански активни. Сякаш именно, защото това пространство от живота им остава в сянка и съответно не е натоварено с императивни социални норми, то тези млади жени чувстват нуждата да го използват като източник на импулси за социална промяна. Непреставайки да бъдат личности, младите майки дори се самообучават по редица теми като например „Що е то Петиция?“¹², като протестите им до голяма степен се базират върху майчинските им инстинкти и съответно майките се борят за каузи като „Срещу насилието над деца“ и „За задължителното въвеждане на училищното обучение от 6-годишна възраст“. Успоредно обаче те изказват подкрепа и за социални проблеми от друг характер – например подписвайки се под „Петицията за запазване на данъчните облекчения за дарения“.

V. Анализ на проведените интервюта:

Анализът на проведените от екипа ни интервюта извежда няколко основни позиции на майките по отношение на майчинството, проблемите и промените, непосредствено свързани с него.

Само по себе си **майчинството** безспорно се оценява много положително от всички респонденти като неповторимо усещане и удоволствие, „най – хубавото нещо, което може да се случи на една жена“.¹³ В български контекст обаче то поражда и негативно отношение, тъй като се свързва с „ всички неуредици и трудности“,¹⁴ с които майките се сблъскват ежедневно. Като такива се посочват най-вече липсата на условия за отглеждането на деца - добре изградена инфраструктура (паркове, места за игра и детски площадки), недостатъчната материална помощ от страна на държавата, както и икономическите трудности, пред които често изправят майките. Пример за това е дилемата - работа / дете, пред която се изправя почти всяка майка.

---

¹² Тема „Що е то Петиция?“, достъпна на: <http://forum.bg-mamma.com/index.php?topic=277400.0>.

¹³ Интервю 1, провел Паблина Дублекова.

¹⁴ Пак там

Майчинството „преобръща” живота на жените и внася промени в ежедневието им и в социалните им отношения. Най-често споменаваните промени са липсата на свободно време и на социални контакти. Срещите с приятели, старите навици, времето за себе си, работата, четенето на книги и ходенето на кино остават на заден план и се практикуват много по-рядко отпреди. Това, разбира се, не означава липса на социален живот за жените майки. Напротив - те продължават да поддържат свой социален живот, но го осъществяват главно чрез друг тип контакти - новите познати на майките са други майки от детски площадки и градини, чиито деца са на възраст близка до тази на тяхното дете – т.е. може да се допусне, *че в основата на новите социални контакти на майките стои по-скоро грижата за детето - намирането на „малки” приятели за него или пък обмен на полезна информация, отколкото сходство в интересите на майките като личности.*

В този приятелски кръг, противно на допусканията и очакванията на нашия екип, фигурират не само теми, свързани с детето, грижите за него и проблемите на майката (памперси, дрехи, диети и наднормено тегло). Обсъждат се и редица теми от социално и лично естество – актуални социални проблеми, какви трябва да бъдат отношенията между мъжа и жената, професионални планове, „женски работи” и др., което предполага, че самите майки *не се самопреживяват единствено през ролята си на родител и произтичащите от тази роля характеристики*, а се преживяват и като информирани и имащи позиция личности. Това се потвърждава и от професионалните намерения на интервюираните майки.

Професията е средство за изява и реализация на майката като личност, но не заема първо място сред приоритетите ѝ. Професията се мисли през *необходимостта* от поддържане на по-висок стандарт на живот, финансова стабилност и лична удовлетвореност. Майчинството не е пречка за икономическата активност на майките - дори някои от тях продължават да работят, а завръщането на работа е „норма” при повечето от тях след определен период след раждане на детето. Връщането към нормалния работен процес обаче изключва като възможност амбициите за голяма кариера, които амбиции някои жени са имали преди да родят. След като станат майки, се променя не само физическото време на жените, което е необходимо за поддържане на професионалното им ниво и „гоненето” на кариера, но се променя и самата им житейска философия - детето и семейството вече изместват кариерата.

Детето естествено се превръща в център на внимание на майката и на нейния свят. Но то не трябва да я откъсва от социалния ѝ живот и кариера, и не трябва да я

свежда само до ролята ѝ на майка домакиня или майка родител. Това би бил *патриархалният модел на мислене*, който според някои респонденти все още е актуален за някои места в България и донякъде зависи от населеното място, в което живее майката. „Пълното” отдаване на детето¹⁵ и грижите за него са допустими в един определен период - до втората, третата година, който период се държавата и социалната политика имат важна роля чрез даването на помощи за майката, и в който майката има възможност да прекара най-много време с детето си.

„Ставането” майка не означава отказ от личните нужди на една жена:

„*Като си майка, не стираш да си човек...*”¹⁶.

Необходимото равновесие между ролите на майката родител и майката личност е предпочитаният *модел* за младите майки. Това е **личната им представа** за образа на майката, която обаче контрастира с **обществената** представа според тях. В обществената представа за майката присъстват най-вече елементите на възпитанието и отглеждането на детето, докато в личната - майката вече е „работеща жена” и става все по-активна в обществения живот. Тя не възприема себе си единствено като одухотворена „институция” за възпроизводство и възпитание. **Личната представа за майката не отрича обществената, но не се и ограничава само до ролята на добрия родител и възпитателните функции на жената**, а взема предвид все по-интензивната роля на майката като икономически агент и граждански активна личност:

„*Майката става работеща жена, а не само майка и домакиня*”.¹⁷

Парадокс е обаче, че редом с тази перспектива почти всички респонденти посочват своя **съпруг или партньор** като помощник, а не равнопоставен и отговорен в грижите за детето, което отново препраща към традиционната патриархална логика и отреденото място и функции на жената майка в нея като водеща при отглеждане на детето.

Влияние върху образа на майката, както и върху общественото и личното ѝ възприемане са географската и социално-икономическата среда. Наше допускане е, че животът в столицата (или в големия град), предоставящ повече икономически възможности, разнообразие от културни места, както и по-висока степен на образование и доход, предполагат „разширяване” на обществената и личната представа

---

¹⁵ Тук имаме предвид лишаването на майката в най-голяма степен от социален и професионален живот, лични нужди и т.н.

¹⁶ Цитат от проведено интервю

¹⁷ Цитат от проведено интервю

за майката. В малките градове и в селата - обратно - натискът на общността, етноса и съответната култура предполагат интерпретирането на майката през патриархалния модел на мислене. На този етап от проекта ни обаче хипотезата не може да се докаже, защото изисква представително изследване.

Образите на майката родител и майката личност предполагат наличието на различни потребности и препращат към различни сфери. **Социалните нужди** (на майката родител) се свързват с материалните условия за отглеждането на детето ѝ. Тук най-актуален е проблемът с инфраструктурата и в частност осезаемата липса на паркове, зелени площи и площадки за игра. Този проблем е много важен за майките и провокира тяхната гражданска активност. Сформират се сдружения, предприемат се много кампании за създаване на тези удобства, както на ниво „площадка пред блока“, така и на ниво публичен дебат. **Личните нужди** на респондентите се асоциират първо с „типично женските неща“. Необходимостта от повече свободно време за фризьор, маникюр, „shopping“ е желано от гледна точка на личната им удовлетвореност като жени и отношенията им с партньора и, на второ място, те имат нужда от свободно време за интелектуално развитие.

Критическото отношение към трудностите при отглеждането на детето и конкретните предложения за преодоляването на тези трудности са показателни за активната позиция на жената майка, а предавания като *Часът на мама* по телевизия *Btv*, *Ние, жените* по телевизия *БНТ*, както и форуми като разглежданият от нас *BG Mama* потвърждават променената роля и функция на жената в обществения и икономическия живот. Тези предавания са индикатор за споменатата промяна. Водещите на двете предавания са жени майки, които дават пример за възможното съчетаване и за баланса на двата образа - родител и личност. Същевременно дискурсът на този тип предаване не игнорира нито един от двата образа на майката, които се опитахме да конструираме. А напротив - самата функция и цел на тези предавания е именно публичното представяне, активното поддържане и утвърждаването на личността на жената в многото социални роли, които тя заема. Сред тези роли е и ролята ѝ на майка.

VI. Обобщения:

Като резултат от миниизследването бихме могли да предложим стратегия за подкрепа на младите майки, която стратегия да бъде насочена към най-актуалните и

споменавани от тях проблеми. Ролята на жената като **домакинята** е трудна за изпълнение. Невъзможността, липсата на физическо време за справянето с домашните задължения поражда нуждата от домашна помощничка, която да не бъде детегледачка. Изграждането на паркове и зелени площи за децата се мисли като задължение на държавата, но също така се асоциира и с лична инициатива. В тази връзка могат да се поощряват от различни неправителствени организации **неформалните сдружения** на майките и да се кандидатства по различни проекти, както и съвместно да се предприемат действия за организирането на други проекти за почистване и опазване на околната среда.

По отношение на **икономическата активност** самите респонденти споделят конкретни предложения, които биха ги насърчили в професионалните им занимания и развитие. Такива предложения могат да се направят в различни сфери на обвързаност на жените майки - от фирмената политика до промяната на работното време на детските ясли и градини. Така например интересен е вариантът във всяка фирма, в която има значителен брой жени майки, да се направи стая за отдих на майките или детски кът, като това бъде придружено с намалено работно време или индивидуален работен план за майките. Политика за постъпване в детски заведения би насърчила икономическата активност - предимство на детето в детската ясла/ градина в близост до работното място на майката (при физическа възможност) или съобразяване с работното време на майката. Така например нормалният работен ден завършва в 17 или 18 часа, а работното време на детските заведения в по-голямата част е до към 17 часа. Това довежда до физическа невъзможност да се прибере детето от детската градина или яслата, ако те са сравнително отдалечени от работното място на майката. Друг стимул за младите майки са насочени към тях професионални курсове, съобразени също със свободното им време. Важно е да отбележим, че професионалното развитие на жената след периода на майчинство е въпрос не само на лична преценка и желание. Шансът да попаднеш на лоялен работодател определя до голяма степен тази възможност.

Източници:

BG Мама. *Секция: Статистически център*. 24 май 2009. Електронен ресурс: <http://forum.bg-mamma.com/index.php?action=stats>.

BG Мама. *Подфорум: Ключарник*. 31 май 2009. Електронен ресурс: <http://forum.bg-mamma.com/index.php?board=18.0>.

BG Мама. *Форум: Що е Петиция?* 31 май 2009. Електронен ресурс: <http://forum.bg-mamma.com/index.php?topic=277400.0>

Население. Национален статистически институт. Последно посетен: 15.05.2009г. Електронен ресурс: <http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=19>